

BOTANISCHE STROOPTOGT IN DE VEENEN VAN WESTBROEK;

DOOR

F. A. HARTSEN.

Rijdt men van Utrecht, de Weerdpoot uit, de Vecht langs, dan bereikt men na ongeveer $\frac{1}{2}$ uur een tolhek, van waar men het uitzigt op het fort „de Klop” heeft. Vanhier ter rechterzijde voert een weg naar een ander fort. Laatstgenoemde weg loopt over een smallen dijk. Regts heeft men eene sloot, aan wier rand oude knotwilgen groeijen. Uit een botanisch oogpunt verdienen deze boomen vermelding. Er groeijen namelijk fraaije exemplaren van *Polypodium vulgare* en enkele interessante *Orthotrichum*'s op. Links van onzen weg stroomt eene vaart met een fijn *Potamogeton* (*P. pusillus*?) er in. Aan de overzijde ziet men uitgestrekte veengronden. Ze zijn dicht begroeid met *Carices*, waartusschen, ter geschikter tijd, roode bloemen (*Pedicularis selvatica*) prijken. Hier en daar bespeurt men een boschje met *Valeriana officinalis* en met *Eupatorium cannabinum* er in.

Deze weg voert naar Westbroek. Bij het tweede van gemelde forten nu begint een andere weg, die voor ons merkwaardig is. Hij buigt zich, door populieren en een schutting van zwarte palen begrensd, om het fort heen en voert van hier over een houten brugje naar een smallen dijk. Ook deze dijk loopt — echt Hollandsch! — tusschen eene sloot met knotwilgen en eene vaart. Over de vaart ligt een aantal houten brugjes, van welke ieder naar eene boerderij voert. De eerste twee of drie van die brugjes laten we links liggen. Maar bij het vierde of vijfde houden we stil. Nu bevinden we ons voor eene bloeiende, zeer gastvrije pachthoeve, die, naar ik er vernam, aan onzen verdienstelijken landgenoot kap. DE BORDES behoort ¹⁾. De vriend der natuur, die met botanisch doel dit erf bezoekt, zal niet missen er bij den nijveren bewoner en zijn gezin een

¹⁾ *Veldsigt* heet ze, zoo ik mij niet bedrieg.

heusich onthaal te vinden. Voedingsmiddelen behoeft hij niet mede te brengen. Deze toch worden hem daar in den vorm van brood, spek, koffij, voortreffelijke melk en boter verstrekt zooveel hij verlangt. Wat hiervan zij, het hoofdoel van onzen tegenwoordigen togt is dit erf niet. Neen, na er eenigen tijd gepeesd en des noods uitgespannen te hebben, wandelen we terug naar het aangrenzende erf, dat we zooveel voorbij zijn gekomen. We treden het brugje over. Een levendig hondengeblaf verwelkomt ons of liever: kondigt ons aan. Wees niet bang, blaffende honden bijten niet. We vragen den bewoner verlof om „het veen” te bezoeken. De man zet een zuur gezigt: „het gras staat hoog, er is nog niet gemaaid, we zouden het plattrappen” enz. enz. We tasten in den zak. Het knorrende gezigt neemt eene eigenaardige plooi aan. We doen als wilden we den man vriendschappelijk de hand geven en laten iets geheimzinnigs in de zijne glijden: een van die blinkende schijfjes, die reeds van zoo menig voorhoofd de rimpels hebben weggevaagd en die, helaas! zoo menig blozend kind vóór den tijd in een besje, zoo menig beminnelijk jeugdig geleerde in een koud, berekenend, kruipend, inhalig egoïst hebben omgezet! Dát geven we den man. En zie! waar is het knorrende gezigt? O wonder! het is verdwenen en heeft voor lagchende trekken plaats gemaakt! — We ontvangen het gevraagde verlof, met de ernstige vermaning altijd om het dierbare gras te sparen! — en weg zijn we. Achter het huis ligt een uitgestrekt aardappelland met een smal pad er in. Dit pad stappen we op. 't Is een vervelende wandeling. We branden van verlangen om in „het veen” te komen, en toch, bij elken stap schijnt het aardappelland zich te rokken. En het onkruid, dat tusschen de aardappels groeit (*Polygonum*, *Chenopodium* enz.) dat is ons tamelijk onverschillig. Eindelijk! daar verandert het tooneel. We treden op lang, stijf gras. Naauwelijks tien minuten hebben we geloopen, maar 't scheen wel een uur.

Welkom vrienden! we zijn in „het veen!”

En nu de overschoenen aangetrokken! want 't is hier vochtig. Vóór ons liggen lange vierkante vijvers, daartusschen groenende strooken lands. Laat ons een en ander eens opnemen. — De vegetatie begint hier vroeg. In April reeds, ja vroeger nog bloeit hier aan den waterkant het fraaije koortskruid (*Menyanthes trifoliata*) met rozeroode, fraai gewimperde bloembladen. Thans vinden we alleen de vruchten, want het is Junij. Aan rijkdom van bloemen ontbreekt het ons anders niet. Langs

den waterkant bloeit *Caltha palustris* met zijn glimmende gele bloemen. En daarnaast prijkt eene andere groote gele bloem op een hoogen stengel. Het is *Ranunculus lingua*, de reus onder onze vele ranunkels. Na zoo-veel geel is het ons aangenaam een blik te slaan op witte welriekende bloemtulpen van *Spiraea ulmaria* en op het aanminnige „vergeet mij nietje” (*Myosotis scorpioides*), dat hier aan den waterkant groeit. En nu het water zelf bezien. In het midden drijven de schoone plompen, witte en gele. Zichier aan den oever eenige van hunne dikke wortelstokken; men heeft ze bij het uitbaggeren naar boven gehaald. En die kleine, ronde drijvende bladen daar ginds: zijn dat ook plompen? Neen, die behooren aan *Villarsia nymphaeoidis*. Ginds steken zijne gele gewimperde bloemkelken boven het water uit. En die nog kleinere soort van ronde drijvende bladen, dat is *Hydrocharis morsus ranae*. Zijne welriekende bloemen komen eerst later. Laatstgenoemde plant herinnert ons aan zijn broeder, den krijgshaftigen *Stratiodes aloides*. Zou die hier niet groeijen? We zien hem niet, maar als hij er niet is, dan zal hij er stellig wel komen. Zoo ook de lastige *Udora canadensis*¹⁾. Tusschen de gemelde waterplanten steken lange stijve halmen omhoog, ieder met een rist aan den top. 't Is blijkbaar een *Carex*. Bezien we zijne vruchten van nabij, dan zullen we zien, dat ze behaard zijn. Het is *Carex filiformis* of *leptostachys*. We zullen hem moênemen; want hij is lang niet algemeen.

Digter bij den waterkant groeit een andere *Carex* met witachtige opgeblazen vruchten. Welke is het? Zie naar den stengel; is hij rond of driekant? Neen, rond. O, dan is het *Carex ampullacea*. Was de stengel driehoekig, zoo was het *C. vesicaria*, die veel op *ampullacea* gelijkt. Wacht maar, we zullen ook hem wel vinden. Verder zien we in het water nog kleine groene sterren drijven. Het zijn *Callitriche's*, *Callitriche stagnalis* waarschijnlijk. En die kleine bloemspiesen, die daar boven het water uitsteken, daar in de buurt van die langwerpige drijvende bladen, dat zijn bloemen van *Potamogeton's* (*P.*

¹⁾ *Udora canadensis* is eene zeer lastige Amerikaansche waterplant, die men in der tijd te Utrecht in den cingel heeft geplant en die zich nu met enorme snelheid door ons land verspreidt: kanalen verontreinigende, sluizen verstoppende, schepen stuitende in hunne vaart, waterplanten en waterdieren doodende. Als middel, om zijne verspreiding tegen te gaan, heb ik in de *Flora batava* voorgesteld, dat men eenig insect of eenige visch, die zich er mede voedt, uit Canada laten komen en in onze wateren acclimatiseren zou.

natans of wel *P. oblongus*). En deze lang gerekte elegante bloemspiesen zonder drijvende bladen, dat zijn toch geen *Potamogeton's*? Neen verre van dien, dat is *Myriophyllum (spicatum* of wel *alterniflorum*). En nu de haakstokken voor den dag gehaald. Hier drijft iets, dat we noodzakelijk hebben moeten. Wat dan . . . dat vuil? Datzelfde: 't is *Fontinalis antepyretica*, een fraai mos. Hier die bruine gespitste knopjes tegen den stengel aan, dat zijn zijne vruchten. Laat ons goed toezien, in dat water drijven nog andere mosssoorten. Ja wel, daar zie ik ze al: bruine draden, met bladen, die haaksgewijs gebogen zijn, allen naar een kant. 't Is *Hypnum scorpioides*, maar, helaas! zonder vrucht. En daartusschen groeit een ander klein *Hypnum*, eveneens met haakvormige bladeren, eveneens zonder vrucht. En daartusschen een ander zeer lang mos, dat de gedaante van een denneboom heeft. *Hypnum giganteum*, mooie soort! Maar waarom fructificeren die ellendige mossen hier niet? Misschien zijn er geen mannelijke planten in de buurt. Dat zal het wel wezen.

We hebben al een flinken buit. En toch, we zijn nog niet op het drooge geweest. Komt, laat ons ook dát eens opnemen.

Aan den waterkant ontmoeten we een gras met roode halmen. 't Is een *Calamagrostis*. Hebben we hem vroeger niet in de duinen bij Haarlem ontmoet? Hoe vreemd, hem hier in het veen te vinden! Maar misschien is het eene andere soort dan die plant bij Haarlem. Die dáár was *Calamagrostis lanceolata*. En deze? Zie hij heeft eene tamelijk lange naald. Misschien is het *littorea*. Hoe het zij, zeker zijn we er niet van en we stellen de beslissing tot nader onderzoek uit. Maar welk een overvloed van *Carices*! welk een heir van lange gebogen halmen, waar drie à vijf aren op een rij aanhangen! Welk een verscheidenheid van vormen! En toch, 't is nagenoeg alles eene en dezelfde soort. Een enkele *C. paludosa* en *C. riparia* groeit er tusschen. De andere behooren allen tot *Carex acuta*. — Meer landwaarts in is de grond met *Carices* als bedekt. Hier vinden we, behalve *acuta*, een tal andere soorten: *C. vulgaris* met zijne zwarte vruchtjes, de kleine *C. pulicaria*, wiens vruchten tijdens de rijpheid teruggeslagen zijn. Ook van de andere afdelingen vinden we ze hier, *C. divulsa*, *C. teretiuscula*, *C. stellulata* en daar dicht aan den waterkant *C. paniculata* in dikke digte pollen. Ook aan grassen is hier geen gebrek. En tusschen dit alles groeijen mossen. Ziedaar *Hypnum cuspidatum*: dat is er ten minste één, die

vrucht draagt! Wacht maar, daar komt nog meer. Hoe prachtig! daar is waarlijk *Climacium dendroïdes* met vrucht. Hier is een mooi exemplaar. Welk een menigte vruchtjes, er zijn er wel meer dan twintig. Hoe prachtig steken die roode steeltjes af bij het groen van dat fijne plantje, dat sparreboompje als 't ware in miniatuur. Ook *Fissindens adiumthoides* vinden we hier; zien we goed toe, dan vinden we misschien wel *Phascum subulatum*. Maar dat zou een buitenkans zijn. — En nu gaan we wat verder. Hier wordt het vochtiger, getuige de vrolijke pluimen van *Eriophorum vaginatum*¹⁾. Hier ontmoeten we eene menigte kuilen geheel met mos (*Hypnum scorpioides*, *commutatum*? *giganteum*) en hier en daar met water gevuld. Voorzigtig, trap er niet op, ge zoudt er inzakken. We zullen anders niet verzuimen ze goed te onderzoeken. Dat is juist de plaats voor *Malaxis paludosa* en *Sturmia Loesclii*, twee zeldzame orchideën. Maar ons zoeken is te vergeefs. We troosten ons met *Orchis latifolia* (een vorm met ongevlekte bladen) en met de schoone *Pedicularis silvaticus*. *Lychnis flos cuculi*, deze laten we maar staan. Die is al te gewoon. 't Is anders toch eene sierlijke bloem!

Op dit plekje is verder niets bijzonders meer te vinden. Maar daar ginds is kreupelhout. Welligt dat daar nog wat moois groeit. Brrr! wat gonst daar in de lucht? 't Is een koppel patrijzen. Ze zijn hier niet zeldzaam. Eens vond ik hier een nest patrijzen-eijeren. 'k Heb ze laten liggen: de wet gebood het. Had ik ze meegenomen, ik had anders welligt een aantal onschuldige vogels een smartelijken dood bespaard. Maar daar gaan we weer aan 't filosoferen.

Revenons à nos moutons, dat is tot onze planten.

Tusschen het kreupelhout groeijen braamstruiken met rozcroode bloemen (*Rubus idaeus*?) en, wat merkwaardig is, we vinden hier enkele struiken van *Myrica gale*. Verder trappen we hier op dikke polletjes van *Carex elongata*.

Nu geloof ik, dat we genoeg hebben. Thans naar de boerderij terug. Onderweg vinden we nog verscheiden planten, als: *Lathyrus palustris*, *Cirsium palustre*, *Cirsium anglicum*, *Thalictrum flavum*, *Barbarea stricta*, *Iris pseudacorus*.

Laat ons nu inspannen en over Westbroek naar Utrecht rijden.

¹⁾ Volgens dr. VAN DEN SANDE LACOSTE groeit ook *Eriophorum gracile* in dit veen. Tot dusver heb ik naar deze plant vergeefs gezocht. Misschien is ze van hier verdwenen

Even voorbij het dorp Westbroek liggen ook veenen. Deze echter hebben een geheel ander aanzien dan die van zooeven. Dáár vindt men geen *Hypnum scorpioides*, noch *giganteum*, noch *commutatum*. Maar men vindt weer andere schatten. Zoo groeit er *Calla palustris*, eene zeldzame Aroïdea. Verder is de waterkant er, behalve met *Menyanthes*, dik bezet met *Cicuta virosa*, den giftigen waterscheerling, Socratischer gedachtenis! Nemen we een exemplaar van deze plant uit het water en snijden we zijn wortel in de lengte door. Zie, hij is als in hokken verdeeld en er vloeit een wit, harsachtig melksap uit. Van de planten, die hier groeijen, vermeld ik nog *Carex flava* en *Poa fertilis*.

En nu zal waarlijk de lezer voor ditmaal van plantennamen wel genoeg hebben. Tot afscheid eene bede tot Nederlandsche vrienden van de plantenkunde! Laat ons toch die veenen van Westbroek in eere houden en ze dikwerf bezoeken, zolang ze nog vruchtbaar zijn. Wie weet, over een halve eeuw of vroeger behooren ze misschien tot de vaderlandsche geschiedenis. Dàn is de adem der beschaving over die streken heengegaan. Dàn heeft men ergens een kanaal gegraven of een watermolen gezet en is ons veen den weg opgegaan van zoo menig veen¹⁾. Dàn stuiven er locomotieven over Veldzigt — dan *Feltsicht* gespeld²⁾! — en brengen brommende fabrieken er den grond aan het dreunen. Dàn verschijnt er een nieuwe uitgaaf van den *Prodomus Florae batavae* met eenige namen van gewone onkruiden tot verheven inhoud. Dàn liggen onze *Caricès* en *Nymphaea's* diep bedolven onder het zand om welligt door een geoloog van eene volgende aardperiode te worden opgegraven en bewaard in een museum, geachte lezer... met uwe en mijne beendoren! Wie weet?

SENS (Yonne), Sept. 67.

¹⁾ Een dergelijk lot onderging de beroemde duinpan van »het Bentvelt» bij Zandvoort. Deze pan was vroeger een waar paradijs vol *Ochideën*, *Gentianen*, *Parnassia palustris* enz. enz. Maar zie, de Amsterdammers hadden water nodig. De waterleiding kwam, dank den ondernemingsgeest. . . . ik hoop van de Amsterdammers. Eenige jaren geleden nu vond ik den duinpan van het Bentvelt terug als eene drooge zandvlakte, waar *Molinia caerulea* en eenige *Mentha's* een kwijnend leven leidden . . . treurige overblijfselen van voormalige grootheid. *Sic transit gloria mundi!*

²⁾ Immers nu reeds schrijven we »uitzicht» en »samen.» *C'est ainsi qu'on revient à ses premières amours!*